

دانشگاه پیام نور

واحد تهران

**پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی**

عنوان :

**بررسی تطبیقی نماز جماعت در حج از
دیدگاه مذاهب اسلامی**

استاد راهنما :

جناب دکتر عابدین مومنی

استاد مشاور :

جناب دکتر محمد صادق غلام جمشیدی

تهیه و تنظیم :

اکبر رستمی

8671045624

زمستان ۸۷

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۲	کلیات
۲	نماز جماعت در قرآن
۴	نماز جماعت در آیات و روایات
۷	نماز جماعت هدیه الهی به پیامبر اعظم
۹	پاداش ارکان نماز جماعت
۱۰	عبادت چیست
۱۰	جایگاه عبادت
۱۰	الف) ریشه عبادت
۱۰	۱- عظمت خدا
۱۰	۲- احساس فقر و وابستگی
۱۰	۳- توجه به نعمتها
۱۰	۴- توجه به فطرت
۱۲	ب) نقش عبادت
۱۲	۱- باقی ساختن فانی. ۲- تبدیل مادیات به معنویات، ۳- سازندگی فرد و جامعه
۱۳	ج) ابعاد عبادت
۱۴	۱- تفکر در کار خدا
۱۴	۲- کسب و کار
۱۴	۳- آموختن علم و دانش
۱۴	۴- خدمت به مردم
۱۴	۵- انتظار حکومت عدل جهانی

- الف) چگونه عبادت کنیم؟ ۱۵
- ۱- آگاهانه، ۲ عاشقانه ۱۵
- ۳- خالصانه ۴- خاشعانه ۵- محفیان ۱۶-۱۵
- ب) آفات عبادت ۱۶
- ۱- ریا ۲- عجب ۳- گناه ۴- خود نمایی ۵- تکبر ۶- تظاهر ۱۶
- ج) تکلیف و شرایط آن در عبادت ۱۶
- ۱- بلوغ ۲- قدرت ۳- اختیار ۴- عقل ۱۷
- د) انگیزه تغییر شکل عبادت ۱۸
- ۱- لجاجت ۲- روشنفکرزدگی ۱۸
- ۳- مقدس مآبی ۴- تعصب زدگی در عبادت ۱۹-۱۸
- در شرایط صحت عبادت ، قبول و کمال آن ۱۹
- الف) عبادت صحیح و مقبول ۱۹
- ۱- شرایط اقتصادی ۲- شرایط سیاسی ۱۹
- ۳- شرایط اخلاقی ۴- شرایط اقتصادی ۵- شرایط اجتماعی ۶- شرایط خانوادگی ۲۰-۱۹
- ب) نشانه های قبول عبادت در قرآن ۲۰
- ج) شرایط کمال عبادت ۲۱
- ۱- مشکل تر باشد ۲- مهم تر باشد ۳- اثرش پایدار تر باشد. ۲۱
- ۴- در خط پیامبر باشد ۵- سبقت داشته باشد ۶- در شرایط دشوار انجام شود ۲۲
- ۷- نشاط و دوام داشته باشد ۸- عبادت خود را بزرگ نشمارد ۹- عبادت باید با بصیرت باشد ۲۳
- د) فلسفه عبادت ۲۳
- فرضیه ها ، نتیجه گیری ، سوالات ۲۴

۲۵	ضرورت تحقیق ، جمع بندی
	پیشگفتار
۲۷	نماز در مکتب وحی و ولایت و بررسی تطبیقی تکالیف قبل از نماز جماعت از دیدگاه مذاهب
۲۷	نماز و سیمای واقعی آن
۲۷	بخش اول
۲۷	نماز در مکتب وحی و ولایت
۲۸	نماز رابطه مخلوق با خالق
۲۹	بخش دوم
۲۹	مقدمات نماز جماعت
۲۹	مقدمات همراه نماز جماعت
۲۹	مقدمات قبل از نماز جماعت
۳۰	مقدمه اول
۳۰	وضو یک عبادت مقدمی است
۳۰	الف: وضو از دیدگاه مذاهب اسلامی و شیعه
۳۱	ب: آیا خواب از نظر شیعه ناقض وضو است. از دیدگاه مذاهب چطور؟
۳۱	ج: کدام خواب ناقض است
۳۱	۱- آرا و نظرات فقهای شیعه
۳۲	دلایل نظرات فقهای شیعه
۳۳	۲- آرا و نظرات اهل سنت
۳۳	الف، ب، ج
۳۴	نتیجه بحث و یک استدلال
۳۴	۳- آیا ناقض بودن خواب از ویژگی های فقه امامیه است؟
۳۵	مذاهب اسلامی چه می گویند

۳۶	نکته ونتیجه گیری
۳۶	مقدمهٔ دوم
۳۶	کعبه یا (قبله)
۳۶	کعبه و چند استدلال خوب
۳۸	مقدمهٔ سوم
۳۸	اذان واقامه
۳۸	۱- اهمیت اذان واقامه
۳۹	۲- تطبیق اذان با دیدگاه مذاهب اسلامی
۳۹	۳- اذان پیش از طلوع فجر
۴۰	۲- کلمات اذان و نظرات مذاهب اسلامی و سیر تاریخی مسئله
۴۱	۳- سیر تاریخی حذف یک فراز و اضافه کردن فرازی دیگر
۴۲	الصلاه خیر من النوم چگونه اضافه شده

فصل سوم :

۴۴	نماز جماعت و پاداش و اهمیت و آثار متعدد و فضیلت آن از دیدگاه مذاهب اسلامی و امامیه
۴۵	اهمیت ویژه نماز جماعت
۵۲-۴۷	آثار متعدد نماز جماعت
	الف: آثار معنوی ب: آثار اجتماعی ج: آثار سیاسی د: آثار اخلاقی ، تربیتی ، عواقب ترک جماعت
۵۲	نکته ها
	بخش دوم
۵۴	فضیلت نماز جماعت و احکام آن از دیدگاه مذاهب اسلامی و امامیه
۵۴	نماز جماعت در منابع حدیثی اهل سنت ، دیدگاه امامیه ، اولین نماز جماعت در اسلام
۶۳	شکوه نماز جماعت در حرمین شریفین و بررسی فقهی مسئله
۶۴	تکمله

۶۴	اهمیت شرکت در نماز جماعت اهل سنت از منظر شیعه
۶۵	الف- نظم صفها در نماز جماعت از منظر شیعه
۶۵	ب- نظم صفوف جماعت از دیدگاه فقه تسنن
۶۶	لزوم اتصال در نماز جماعت(اتحاد مکانی)
۶۶	الف: نظریه شیعه
۶۷	ب: نظریه فقهای اهل سنت
۶۷	۱- شافعی
۶۸	۲- ابوحنیفه
۶۸	۳- مالک
۶۹	ماموم نباید جلوتر از امام بایستد
۷۰	نماز جماعت استداره ای پیرامون کعبه
۷۰	الف: نماز استداره ای از دیدگاه اهل تسنن
۷۱	ب: نماز استداره ای از دیدگاه فقه شیعه
۷۱	بخش سوم
۷۱	نماز جماعت و سجده بر پشت نمازگزار از منظر مذاهب اسلامی
۷۱	۱- سجده بر پشت نمازگزار و بررسی فقهی مسئله
۷۲	۲- ریشه تاریخی حکم سجده بر پشت نمازگزار
۷۲	بخش چهارم
۷۲	عبور از مقابل نمازگزار
۷۳	۱- بررسی فقهی مسئله از منظر مذاهب اسلامی
۷۵	۲- عبور از مقابل نمازگزار از دیدگاه شیعه
	فصل سوم - بخش اول
۷۹	بسم الله الرحمن الرحيم و بررسی اموری در آن از منظر مذاهب اسلامی
۸۱	اهمیت بلند خواندن بسم الله
۸۱	سیر تاریخی مسئله

۸۳	بخش دوم
۸۳	آمین و دیدگاه های مذاهب اسلامی و امامیه
۸۴	قنوت از دیدگاه مذاهب اسلامی و امامیه
۸۴	الف: دیدگاه فقهای شیعه
۸۵	ب: دیدگاه فقهای اهل سنت
۸۶	دعای قنوت و دیدگاه مذاهب اسلامی
۸۶	الف: نظر شیعه ب: نظر اهل سنت
۸۶	قرائت نماز ، رکوع و سجود
۸۶	نظریه امامیه درباره قرائت نماز
۸۷	نظریه امامیه درباره دست بسته بودن هنگام قرائت نماز
۸۷	نظریه مذاهب دیگر در خصوص دست بسته بودن هنگام قرائت نماز
۸۷	رکوع و کیفیت انجام آن از دیدگاه مذاهب
۸۸	سجود و بررسی دیدگاه های مذاهب اسلامی
۸۹	بخش سوم
۸۹	تشهد و سلام
۸۹	الف: سلام نماز از نظر مذاهب چهارگانه
۹۰	ب: سلام آخر نماز از نظر مذاهب اسلامی
۹۱	ج: سلام و دیدگاه های فقهای شیعه
۹۱	بخش چهارم
۹۱	بررسی دیدگاه مذاهب اسلامی در جمع بین نمازهای یومیه
۹۱	جمع بین دو نماز از دیدگاه اهل سنت و شیعه

۹۶	فتوای اهل سنت
۹۷	احادیث حاکی از جواز بین نمازها
۹۸	بخش پنجم
۹۸	نماز جماعت در فقه شیعه و مذاهب اسلامی از حیث وجوب و استحباب
۹۸	در فقه شیعه
۱۰۷	فضیلت نماز اول وقت، از دیدگاه امامان شیعه
۱۰۷	نماز جماعت از دیدگاه مذاهب اهل سنت
۱۰۹	دیدگاه مذاهب غیر رسمی در خصوص نماز جماعت
۱۲۵	فلسفه نماز جماعت
۱۲۷	نماز جماعت و رهبانیت
۱۳۵	نتیجه گیری و خاتمه
۱۳۷	فهرست منابع
۱۳۹	فهرست آیات قرآن

چکیده:

در این پایان نامه یکی از واجبات بسیار مهم و مورد ابتلای جمیع فریقین نماز جماعت و اهمیت تکلیف به آن و بررسی تطبیقی تعدادی از فرازهای تحت عنوان نماز» که در اصل وجوب آن و تکلیف به مکلفین با شرایط تکلیف بین همه فقهای مذاهب اتفاق رأی وجود دارد. اما در کیفیت عمل هم در فرادا و هم در اقامه آن به جماعت و هم در مقدمات ورود به آن در بعضی از فروع این تکلیف آن هم تعدادی کم مثل (وضو، اذان و اقامه، جمع بین دو نماز، جمع بین اوقات نماز جماعت، فاصله صفوف، قرائت، رکوع و سجود، تشهد و سلام آخر) در نماز جماعت و بررسی تطبیقی موارد مورد اختلاف مذاهب اسلامی از طرفی بین خودشان و از طرفی دیگر بین آنها و فقهای امامیه اختلاف فقهی و مبنائی وجود دارد که مورد بررسی کامل قرار گرفته است. خصوصاً ظهور بیشتر این اختلافات در هنگام اجتماع پیروان همه مذاهب با امامیه در نماز جماعت های مسجد النبی (ص) و حرم بزرگ پیشوای مسلمین جهان در مدینه و بویژه در اجتماع بزرگ کنگره جهانی حج در مکه که محل تلاقی مسلمانان جهان» از هر فرقه و مذهب که باشند» مشهود می باشد و این تحقیق نسبتاً جامع در یک مقدمه (کلیات) و چکیده و سه فصل با زیر بخش های مربوطه به بررسی تطبیقی گذاشته شده است، البته به منظور اینکه در قالب این تحقیق یک اقدام فرهنگی و تبلیغی نیز صورت پذیرد به اهمیت و فضائل و کمالات و لزوم شناخت مراتب و اسرار نماز، و آگاهی به رازها و رمزهای این فریضه ی پر رمز و راز نیز به طور خلاصه و فشرده اشاره ای شده است بنابراین مجموعه این تحقیق هدفمند بوده و با استعانت از خدای منان و استمداد از ائمه معصومین (علیهم السلام) و دعای خیر مومنین و مومنات به آن نائل خواهد گردید. انشاء الله

لذا با عنایت به موضوعات اتخاذ شده و مطالب مفید گفته شده و سبک و سیاق مباحث عنوان شده اگرچه در گذشته بحثهای زیادی در این خصوص مبدور شده و لیکن این تحقیق با این کیفیت اثری است کاملاً ابتکاری و جدید که می تواند پایه و پشتوانه حرکت در جهت تحقیقات کاربردی دیگر در این زمینه باشد.

اهداف تحقیق:

یکی از اولین اهداف که می توان گفت . اقدامی فرهنگی دینی در جهت شناساندن تکالیف دینی و واجبات است { دیگر از اهداف این تحقیق تلاش در جهت بررسی سیر تاریخی اختلاف بین مذاهب و یافتن ریشه های آن و انگیزه هایی که در آن ریشه ها وجود داشته و باعث پیدایش این شکافها در طول تاریخ اسلام گردیده است و در نهایت معرفی عوامل این تغییر و اختلاف به مسلمانان آزاد اندیش جهان است } و دیگر اینکه متأسفانه این اختلافات و لو اندک وجود دارد و کسانی که متولی و متکفل این امور هستند باید تلاشی مضاعف کشیده و با استدلالهای قوی و منطقی و با استفاده صحیح از قرآن و سنت و منابع مورد اتفاق به یک دیدگاه جامع افراد و مانع اغیار برسند. و هدف دیگر اینکه این عرصه و این باب باید در حوزه های علمیه و دانشگاه های معتبر دنیا برای طلاب علوم دینی و دانشجویان محقق باز باشد و پروژه تطبیق که می رود بیش از دو میلیارد مسلمان جهان را متحد نماید مورد حمایت قرار گیرد. امروز با پیشرفت دانش بشری در ابعاد گوناگون و در حوزه های علوم فرهنگی و اجتماعی و فراهم بودن امکان دست رسی به اطلاعات و منابع و مأخذ وقت آن رسیده است که با استفاده از این زمینه وسیع حرکتی مناسب و فراگیر در جهت تقریب بین مذاهب ایجاد نموده و به وحدت فکری و عقیدتی و سیاسی رسیده و با یک جمع بندی مورد اتفاق در درون مسلمانان جهان به هم سوی نگری با سایر ادیان رسمی دنیا پرداخته و با استفاده صحیح از مکتب آسمانی ادیان و همچنین از امکانات مدرن موجود جامعه جهانی امروز حلقه گمشده یا به عبارتی بهتر فراموش شده «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا» را پیدا نموده و به آن چنگ زنیم، آن روز حقیقتاً روزی است که تمامی بتها و بت خانه ها فرو می ریزند و شیاطین بزرگ و کوچک نابود می شوند، جبهه حق و حقیقت در جهان در اکثریت قرار گرفته و حزب باطل در اقلیت قرار گرفته و در گوشه ای منزوی می شود .

آن روز، روز ظهور همه خوبی ها و کمالات است و آن روز، روز واقعی اسلام ناب (محمدی) است و روز انسان کامل است ، و روز پیروزی نهائی تحت پرچم حضرت بقیه الله الاعظم(عج) است.

تقدیم :

حقیر این پایان نامه را به روح بلند و ملکوتی بنیانگذار
مکتب اسلام حضرت محمد(ص) و وصی و جانشین
بلافصلش حضرت علی (علیه السلام) و جانشینان بر
حقیقتش در طول تاریخ یک هزار و چهارصد ساله پیروزی
اسلام بویژه بت شکن و ولایت مصدر جهان «روح الله
خمینی(ره)» و جانشینش یعنی مقام معظم رهبری
پیشوای کل حق طلبان و عدالت خواهان و منتظران
آخرین چراغ هدایت جهان حجه ابن الحسن حضرت
بقیه ا... الاعظم (عج) تقدیم میدارم.

**و تقدیر و تشکر از جمیع اساتید حوزه و دانشگاه در
طول تحصیلاتم .**

کلیات:

عبادت و لزوم شناخت

ابعاد مختلف آن

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على محمد و آله الطاهرين

پیشگفتار

پیش از ورود به بحث اصلی «بررسی تطبیقی نماز جماعت در حج از دیدگاه مذاهب اسلامی» از آنجائیکه نماز و اقامه آن به جماعت مصداق بندگی خداوند و نوع کامل عبادت است و همه ما مکلفین تکلیف به معرفت آن و شناخت ریشه ها و نقش و ابعاد آن و اینکه چگونه عبادت کنیم و آسیب های آن را چگونه به دست آوریم واز آنها دوری کنیم و شرایط کمال و معرفت به حقیقت تکالیف عبادیمان پیدا کنیم لازم است اندکی درباره این کلیات که موضوع آن عبادت و لزوم شناخت ابعاد گوناگون آن سخن بگوییم.

کلیات

نماز جماعت از برجسته ترین اعمالی است که در منابع اهل تسنن و تشیع به آن اهمیت فراوانی داده شده و احادیث و روایات بسیاری در آثار، فضیلت و ثواب آن آمده است. پیامبر اعظم (ص) فرمودند: **من صلی الله اربعین يوماً فی جماعة یدرک التکبیرة الاولى کتب له برائتان، برائة من النار و برائة من النفاق؛** کسی که چهل روز به خاطر خدا در نماز جماعت شرکت کند و در این مدت تکبیر اول را درک کند، برای او دو براءت نوشته می شود، براءت از آتش و براءت از نفاق. همچنین فرمودند: **صلاة الجماعة افضل من صلاة الفذ بسبع و عشرين درجة؛** نماز جماعت از نماز فرادی، بیست و هفت درجه بالاتر است.

اقامه نماز جماعت در هر یک از نمازهای واجب، بسیار مورد تأکید قرار گرفته است، به خصوص نماز صبح و عشاء، هم در روایات شیعه و هم اهل سنت، از حال و هوای خاص و اهمیت بیشتری برخوردار است که لازم است عموم مؤمنین و نمازگزاران به ویژه جوانان از آثار و فضایل آن غافل نباشند.

هرچند نماز جماعت مستحب است، ولی از مستحبات معمولی نیست، بلکه مستحبی است که بسیار مورد تأکید قرار گرفته است.

در کتاب «وسائل الشیعه» نقل شده که شخصی به نام «جهنی» خدمت پیامبر (ص) آمد و گفت: یا رسول الله! من به اتفاق همسر و فرزندان و خدمتگزارانم در بیابان زندگی می کنیم. هنگام نماز که می شود اذان و اقامه می گویم و با آنها نماز می خوانم، آیا این نماز ما، به عنوان نماز جماعت به حساب می آید؟ پیامبر (ص) پاسخ داد: بله. سپس جهنی سؤال کرد: گاهی غلامان و خدمتگزاران، دنبال کارهایشان می روند و در جمع ما نیستند. آن وقت من می مانم و همسر و فرزندانم، در چنین شرایطی من اذان می گویم و با آنها نماز می خوانم، آیا ما در حال اقامه نماز جماعت هستیم؟ پیامبر فرمود: بله.

مجدداً پرسید: یا رسول الله! گاهی فرزندانم هم دنبال کارهایشان می‌روند و من می‌مانم و همسرم. من هم اذان و اقامه می‌گویم و با همسرم نماز می‌خوانم. آیا باز جماعت را تشکیل داده‌ایم؟ پیامبر (ص) فرمود: بله. بار دیگر پرسید: گاهی همسرم هم دنبال کارهای مربوط به خود می‌رود و من، تنها می‌مانم. آن وقت من اذان و اقامه می‌گویم و نماز را به تنهایی می‌خوانم. آیا این نماز من هم به عنوان جماعت محسوب می‌گردد؟ پیامبر (ص) فرمود: آری، مؤمن به تنهایی هم جماعت است.

اولین نماز جماعت بنابر نقل منابع حدیثی موثق شیعه و سنی به وسیله سه نفر تشکیل شد: پیامبر (ص)، امیرمؤمنان و خدیجه کبری.

نماز جماعت در قرآن

به نظر می‌رسد، از مسائل بسیار مهمی که کمتر مورد توجه واقع شده و ابعادش به طور لازم مورد بحث و بررسی قرار نگرفته، نماز جماعت است.

در قرآن در مورد نماز جماعت دو آیه داریم، یک آیه مربوط به جامعه اسلامی و آیه دیگر خطاب به حضرت مریم (ع) می‌باشد.

* آیه اول

و اقیموا الصلوة و اتوا الزکاة و ارکعوا مع الراكعین.^۱ «نماز را اقامه کنید و زکات را پردازید و با رکوع‌کنندگان رکوع کنید.»

در این آیه، خداوند به سه موضوع امر فرموده‌اند که به توضیح هر یک از آنها می‌پردازیم:

اقامه نماز

اقامه نماز یعنی برپا داشتن نماز. اقامه نماز هم شامل خواندن نماز و هم شامل خوب خواندن نماز می‌شود. لذا همه مسائلی که در جهت برپایی فریضه بزرگ الهی نماز، نقش دارد، زیر پوشش عبارت جامع «اقیموا الصلوة» قرار می‌گیرد.

پرداخت زکات

جامعه اسلامی، فقط یک جامعه عبادی نیست. در اسلام فقط نماز به عنوان یک واجب، مطرح نیست. اسلام زکات هم دارد. در اسلام، نحوه تأمین مشکلات نیازمندان نیز دیده شده است. ثروتمندان و متمکنان تصور نکنند که اگر به نماز اکتفا کردند، می‌توانند یک مسلمان خوبی باشند؟! خیر! ما روایات زیادی داریم که نماز بدون زکات، در پیشگاه حضرت حق، نماز کارسازی نیست، رمز این که تقریباً در همه جای قرآن، نماز و زکات در کنار یکدیگر آمده‌اند، وجود ارتباط تنگاتنگ بین این دو

^۱ - بقره، آیه ۴۳.

فریضه بزرگ است. آری، نماز خوان بی‌دردی که درد و رنج و گرفتاری نیازمندان را نمی‌بیند، چگونه می‌تواند مسلمان باشد؟!

قرآن در سوره مبارکه ماعون، مشخصات افرادی که به دردها و آلام محرومان توجهی ندارند را این گونه ترسیم می‌کند: **ارایت الذی یکذب بالذین، فذلک الذی یدع الیتیم و لا یحض علی طعام المسکین.**^۱

آیا کسی که دین را تکذیب می‌کند می‌شناسی؟ می‌دانی او چه کسی است؟ او کسی است که یتیم را از خود می‌راند، طرد کردن و راندن یتیم از خود، نشانه‌ی بی‌اعتقادی به دین است. حالا انجام‌دهنده این کار، فرد باشد و یا جامعه اسلامی و یا سایرین، چه فرقی می‌کند؟! جامعه‌ای که افرادش یتیم را طرد کنند این جامعه اسلامی نیست! کسانی که یتیم را از خود می‌رانند، این افراد و این جامعه اخلاقی کافرانند، سپس قرآن، ویژگی بعدی چنین فردی را بیان می‌کند و می‌فرماید: او دیگران را بر اطعام مسکین تشویق و تحریض نمی‌کند.

بنابراین جامعه اسلامی فکر نکند با نماز خواندن مسؤولیتش تمام است، خیر! زیرا مسلمان اگر نماز شب بخواند و همه نوافل را انجام دهد، اما به نیازمندان جامعه بی‌توجه باشد، مسلمان خوبی نیست!

نماز جماعت

خداوند پس از اقامه نماز و امر به زکات، می‌فرماید: **و ارکعوا مع الراکعین**، رکوع کنید با رکوع‌کنندگان. راکعین جمع راکع است، و راکع یعنی کسی که در حال رکوع است. منظور از **و ارکعوا مع الراکعین** این است که همراه با نمازگزاران، شما هم نماز بخوانید. به تعبیر دیگر، در نماز جماعت شرکت کنید اما چرا فرموده با رکوع‌کنندگان رکوع کنید؟ برای این که یکی از قوی‌ترین و اصلی‌ترین بخش‌های نماز که استخوان‌بندی نماز را تشکیل می‌دهد، رکوع است. نمازگزار در نماز جماعت باید خودش را به رکوع امام برساند. این آیه، بیانگر حضور نماز جماعت در فرهنگ اسلامی و دستوره‌های قرآنی است.

* آیه دوم

آیه دیگری که مربوط به نماز جماعت است، آیه چهل و سه سوره آل عمران است، خداوند خطاب به حضرت مریم می‌فرماید: **یا مریم اقنتی لربک و اسجدی و ارکعی مع الراکعین**. «ای مریم! برای پروردگارت قنوت کن». قنوت یعنی کاری را مستدام انجام دادن، قنوت برای پروردگار یعنی همواره ملازم عبادت او بودن و خود را از بندگی او جدا نکردن. سپس می‌فرماید: «ای مریم! سجده کن! و با رکوع‌کنندگان رکوع نما!»

^۱ - ماعون، آیه ۱-۳.

ابوالفتوح رازی، مفسر معروف در تفسیر این آیه شریفه می‌فرماید: نماز را به جماعت اقامه کن تا با رکوع ایشان تو نیز رکوع کنی!^۱
این آیه، نشانگر آن است که نماز جماعت یعنی به صورت دسته‌جمعی خدا را عبادت کردن، در ادیان دیگر هم وجود داشته است.

نماز جماعت در روایات

پس از ذکر و توضیح آیات فوق، به نقل و توضیح چند روایت راجع به نماز جماعت می‌پردازیم:

* روایت اول

عن زرارۃ قلت لابی عبدالله (ع): ما یروی الناس ان الصلاة فی جماعه افضل من صلاة الرجل وحده بخمس و عشرين فقال علیه السلام: صدقوا فقلت الرجلان یكونان جماعه؟ قال علیه السلام: نعم، و یقوم الرجل عن یمین الامام.^۲

این روایت را از کتاب ارزشمند «عروة الوثقی» نقل می‌کنیم. کتاب عروة الوثقی کتاب فقهی است و از آغاز مورد توجه تمام مراجع تقلید، بوده است. مؤلف این کتاب، مرحوم آیت‌الله سید محمدکاظم طباطبایی یزدی رحمه الله علیه است.

زراره از محدثین معروف می‌گوید: به امام صادق (ع) عرض کردم، مردم نقل می‌کنند، نماز جماعت از نماز فرادا، بیست و پنج مرتبه برتر است. امام (ع) فرمودند: راست می‌گویند. زراره فرصت را غنیمت شمرده و سؤال دیگری مطرح می‌کند. شاید علت طرح این سؤال، این بوده که ممکن است به ذهن خیلی‌ها خطور کند که آیا با حضور دو نفر هم نماز جماعت تشکیل می‌شود؟ یعنی یکی امام و دیگری مأموم، و بعد، آن همه ثواب و فضیلت نماز جماعت، شامل حال این دو نفر می‌شود؟ در حالی که شاید به نظر می‌رسد که نماز جماعت همراه با جمعیت زیاد باید برپا گردد و با دو نفر اقامه نمی‌شود، لذا امام در پاسخ فرمود: بله، نماز جماعت با دو نفر هم تشکیل می‌شود. بعد فرمود: وقتی که دو نفر هستند، کسی که اقتدا می‌کند، طرف راست امام بایستد.

* روایت دوم

ارسلت الی الرضا (ع) اسأله عن الرجل یصلی المكتوبة وحده فی مسجد الکوفه افضل او صلاته مع جماعة؟ فقال (ع) الصلاة فی جماعة افضل.^۳

^۱ - رازی، ابوالفتوح، تفسیر، ج ۲، ص ۳۸. عین عبارت ابوالفتوح چنین است: نماز به جماعت تا به رکوع ایشان رکوع کنی.

^۲ - سید محمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۷۶۲.

^۳ - همان.

این حدیث را بیشتر عاشقان مکان‌های مقدس که عشق به آن مکان‌ها، عشق مقدس و مبارکی است، دقت کنند. حضور در مسجد کوفه و در آن فضای معنوی که علی (ع) و بسیاری از بزرگان در آنجا عبادت کردند، آرزوی هر عاشقی است. اما افراد زیادی هستند که دسترسی به مسجد کوفه ندارند، آنها چه کنند؟ آیا راه دیگری برای کسب این گونه ثواب‌ها و فضیلت‌ها، وجود دارد؟! آری، این حدیث ما را راهنمایی می‌کند. راوی می‌گوید خدمت امام رضا (ع) اعزام شدم. حال چه کسانی او را فرستاده‌اند معلوم نیست. گاهی مسأله‌ای مورد بحث و مناقشه است یا مورد نفی و اثبات است، برای حل قضیه، طرفین بحث، متقاعد می‌گردند که مسأله را از اهلش بپرسند و حق هم همین است، تنها جایی که این گونه اختلاف نظر‌ها، قابل حل است، محضر امام است. شاید جمعی از ارادتمندان اهل بیت (ع) او را برای طرح سؤال و دریافت جواب به محضر امام (ع) فرستاده‌اند. او از امام سؤال می‌کند که نماز واجب کسی که در مسجد کوفه به صورت فرادا می‌خواند افضل است یا نماز چنین شخصی در غیر مسجد کوفه ولی به صورت جماعت. قبل از اطلاع از پاسخ امام (ع)، خوب است راجع به جایگاه مسجد کوفه دقت کنیم. مسجد کوفه، مسجدی است که یک نماز در آن معادل هزار نماز است و در برخی روایات معادل دو هزار نماز. نماز خواندن در مسجد کوفه، عشق همه است. هر مسلمان دین‌باوری علاقه دارد به مسجد کوفه مشرف شده و در آنجا خدا را عبادت کند، نفس‌های گرم امیرمؤمنان (ع) در آنجا به عبادت مشغول بوده است. به مقام‌های ائمه (ع) در مسجد کوفه دقت کنید. ائمه (ع) در آن مقام‌ها به عبادت مشغول بوده‌اند. مقام‌هایی که به نام ائمه (ع) است، نشانگر حضور آن بزرگواران در آن مکان مقدس برای عبادت است. اکنون شاید سؤالی به ذهن برسد که نماز فرادی در مسجد کوفه با آن همه فضیلت برتر است یا نماز جماعت در غیر مسجد کوفه؟ امام (ع) پاسخ دادند: نماز جماعت در غیر مسجد کوفه برتر از نماز فرادی در مسجد کوفه است.

نماز جماعت، هدیه الهی به پیامبر اعظم (ع)

قال رسول الله (ص): اتانی جبرئیل فی سبعین الف ملک بعد صلاة الظهر فقال: یا محمد! ان ربک یقرئک السلام و اهدی الیک هدیتین قلت: ما تلک الهدیتان؟ قال: الوتر ثلاث رکعات و الصلاة الخمس فی جماعة.^۱ پیامبر (ص) فرمود: روزی جبرئیل به همراه هفتاد هزار فرشته نزد من آمد و به من گفت: ای محمد! پروردگارت به تو سلام رسانده و برای تو دو هدیه فرستاده است. گفتم: آن دو هدیه چیست؟ جبرئیل گفت: ای رسول خدا! هدیه اول، نماز وتر است.^۲

^۱ - همان، ص ۱۱۲.

^۲ - نماز شب یازده رکعت است، چهار تا دو رکعتی به نیت نماز شب، و اما سه رکعت دیگر عبارت است از دو رکعت نماز شفع و یک رکعت نماز وتر. از آنجا که این سه رکعت طاق است می‌گویند وتر.

چقدر خوب است که مؤمنین قدر نماز شب به ویژه این سه رکعت پربرکت را بدانند. از فرصت‌ها استفاده کنیم. همه‌ی یازده رکعت نماز شب حدود پانزده دقیقه بیشتر طول نمی‌کشد، جالب این است که نماز شب و شفع و وتر آن قیدهایی که نمازهای دیگر دارد را ندارد، یعنی شما می‌توانید حتی در حال راه رفتن نماز شب بخوانید، حتی می‌توانید در حین حرکت و انجام کارهایتان نماز شب بخوانید، رو به قبله بودن هم لازم نیست. دور از انصاف است که نمازی به این راحتی را انجام ندهیم. در نماز شب، لازم نیست بدن هم آرام باشد، بلکه نمازگزار می‌تواند رانندگی کند، نماز شب هم بخواند، کشاورزی کند، نماز شب هم بخواند.^۱

هدیه دوم، نماز پنج‌گانه به جماعت است.

ثواب نماز جماعت

در اینجا پیامبر از جبرئیل می‌پرسد: نماز جماعت چه فوایدی برای امت من دارد؟

جبرئیل پاسخ می‌دهد: وقتی که نمازگزاران دو نفر باشند، یعنی یک نفر امام و یک نفر مأموم که اقل جماعت است، خداوند برای هر یک از آن دو، برای هر رکعت نمازی که به جای می‌آورند، صد و پنجاه نماز می‌نویسد و چنانچه سه نفر باشند، خداوند برای هر یک از آنها برای هر رکعت، ثواب ششصد نماز می‌نویسد و چنانچه چهار نفر باشند، خداوند برای هر یک از آنها برای هر رکعت، هزار و دویست رکعت پاداش می‌نویسد، اگر پنج نفر باشند، برای هر یک از آنها برای هر رکعت، دو هزار و چهارصد نماز، می‌نویسد. و چنانچه نماز جماعت با شش نفر تشکیل شود، یعنی یک نفر امام و پنج نفر مأموم، خداوند برای هر یک از آنها به خاطر هر رکعت، چهارهزار و هشتصد نماز، می‌نویسد و اگر تعداد نمازگزاران به هفت نفر رسید، خداوند برای هر یک از این هفت نفر برای هر رکعت، نه هزار و ششصد نماز ثواب می‌دهد و وقتی که به هشت نفر رسیدند به هر کدامشان در مقابل هر رکعت، نوزده هزار و دویست برابر نماز معمولی ثواب می‌دهد. به نه نفر که رسیدند برای هر کدام به هر رکعتی، سی و شش هزار و چهارصد برابر نماز فرادا ثواب داده می‌شود. این ارقام را ببینید چگونه به صورت نجومی بالا می‌رود. وقتی که ده نفر شدند خداوند برای هر یک از نمازگزاران در مقابل هر رکعت، هفتاد و دو هزار و هشتصد نماز عطا می‌کند. به راستی آیا تجارتی از این بهتر پیدا می‌شود؟!

جا دارد که انسان حتی با تحمل مشقت‌های فراوان، خود را به نماز جماعت برساند. راستی اگر به شما بگویند فلان مغازه، مقابل هزار تومان، صد هزار تومان به شما کالا می‌دهد، شما چه می‌کنید؟ آیا به هر صورتی و با هر مشکلی برای گرفتن کالا، اقدام نمی‌کنید و مسیر طولانی را برای گرفتن جنس طی نمی‌کنید؟

^۱ - زمان نماز شب از نیمه شب تا اذان صبح است. البته هر چه به سحر نزدیک‌تر شود، فضیلتش بیشتر است. غفلت از این رحمت الهی انصافاً از مصادیق بی‌توفیقی است.

حالا اگر تعداد حاضران در نماز جماعت از ده نفر بیشتر شد، ببینید چه پاداش عظیمی به هر یک از نمازگزاران می‌دهند؟! خداوند می‌فرماید در این صورت، اگر همه آسمان‌ها کاغذ شود و همه دریاها مرکب شود و همه درختان قلم شود و جن و انس و فرشتگان نویسنده شوند، نمی‌توانند ثواب یک رکعت چنین نماز جماعتی را بنویسند!

پاداش ارکان نماز جماعت

متأسفانه بعضی از نمازگزاران در اقتدا کردن غفلت می‌کنند. آنها صبر می‌کنند تا امام جماعت به رکوع برود، آن وقت اقتدا می‌کنند، لذا تکبیره الاحرام و حمد و سوره امام جماعت را درک نمی‌کنند؟ در حالی که هر چه زودتر اقتدا کنند به ثواب بیشتری می‌رسند.

در ادامه حدیث خداوند به رسولش می‌فرماید: **یا محمد تکبیره یدرکه المؤمن مع الامام خیر من ستین الف حجه و عمره و خیر من الدنيا و ما فیها بسبعین الف مره**.^۱ «ای محمد! یک تکبیر (الله اکبر) که نمازگزار با امام درک کند، بهتر از شصت هزار حج و عمره است و هفتاد هزار مرتبه از دنیا و آنچه در آن است، بهتر است». سپس فرمود: یک رکعت که مؤمن با امام می‌خواند، بهتر است از صد هزار دینار که به فقرا صدقه بدهد. همچنین یک سجده که مؤمن با امام جماعت بگذارد، بهتر است از آزاد کردن صد انسان. به راستی چه تجارتی از این سودآورتر سراغ داریم؟!

چه عذری برای یک مسلمان وجود دارد که با دلایلی واهی که در جای خودش بحث خواهیم کرد و با بهانه‌هایی بسیار سطحی و ضعیف و احیاناً خنده‌دار، خود را از این فضیلت بزرگ و تجارت پرسود، محروم کند.

نکته‌ای که در اینجا لازم است یادآوری کنیم این است که این فضیلت‌هایی که ذکر شد برای نماز جماعت‌های معمولی است. مثلاً برای نماز جماعتی است که در خانه اقامه کنیم، اما اگر امام جماعت عالم باشد، ثواب نماز بیشتر است و اگر از فرزندان پیامبر (ص) باشد، باز ثوابش بیشتر است اگر سید عالم باشد، باز فضیلتش بیشتر است. هرچه امام مورد وثوق‌تر و باتقواتر باشد، ثواب نماز بیشتر خواهد بود. اگر همین نماز جماعت در مسجد باشد، باز فرق می‌کند، همان طور که ثواب نماز جماعت در همه مساجد هم یکسان نیست. نماز در مسجد قبیله، بیست و پنج برابر است. نماز در مسجد جامع، صد برابر است. نماز در مسجد کوفه، هزار برابر است، و نماز در مسجد النبوی ده هزار برابر و در مسجدالحرام صد هزار برابر می‌گردد. حالا هر چه مأموم‌ها یعنی نمازگزاران بیشتر باشند، باز ثواب

^۱ - همان.

بیشتری به دست می‌آید و چنانچه افراد و آدم‌های بافضیلتی باشند، باز ثواب بیشتر می‌شود. به راستی چه کسی می‌تواند، این همه ثواب را حساب کند؟ آری نماز جماعت عبادتی است که ثوابش قابل حساب نیست. اکنون ملاحظه کنید و ببینید کسی که در نماز جماعت شرکت نمی‌کند، چقدر غفلت کرده و چه پاداش عظیمی را از دست داده است. آیا صرف چند دقیقه وقت و به دست آوردن این همه فضیلت و ثواب، تجارتی پرسود نیست؟!

عبادت چیست؟

عبادت به معنای اظهارذلت، عالی‌ترین نوع تذلل و کرنش در برابر خداوند است، اهمیت آن، همین بس که آفرینش هستی و بعثت پیامبران «عالم تکوین و تشریح» برای عبادت است. خداوند متعالی می‌فرماید: ^۱ [وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدَنِي] هدف آفرینش هستی و جن و انس، عبادت خداوند است.

کارنامه همه انبیاء عظام و رسالت آنان نیز دعوت مردم به پرستش خداوند بوده است. [وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ] ^۲ پس هدف از خلقت جهان و بعثت پیامبران عبادت خدا بوده است.

روشن است که خدای متعال، نیازی به عبادت ما ندارد « فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ » ^۳ و سود عبادت به خود پرستندگان بر می‌گردد، همچنانکه درس خواندن دانشجویان و شاگردان به نفع خود آنان است و سودی برای استاد و معلم ندارد.

جایگاه عبادت

الف (ریشه های عبادت

آنچه انسان را به پرستش و بندگی خداوند وادار می‌کند (یا باید وادار کند) اموری است، از جمله:

۱ - عظمت خدا

انسان وقتی خود را در برابر عظمت و جلال خدایی می‌بیند ناخود آگاه در برابر او (احساس خضوع و فروتنی می‌کند. آن سان که در برابر یک دانشمند و شخصیت مهم، انسان خویشتن را کوچک و نا چیز شمرده، او را تعظیم و تکریم می‌کند. دلیل این واکنش فطرت پاک انسانی و هدایت از ناحیه عقل مستقل است .

^۱ سوره زاریات آیه ۵۶

^۲ سوره نحل آیه ۳۶

^۳ سوره زمر آیه ۷